

Stiprėjančių tarpcivilizacinių ryšių bei intensyvios masinių komunikacijų plėtotės eroje skirtingų civilizacijų kultūros vertybių ir simbolių sistemų sąveikos problemos ne tik tampa aktualios, tačiau ir atsiduria mokslininkų dėmesio fokuse. Augantis įvairių humanistikos sričių specialistų dėmesys joms yra paaiškinamas daugeliu skirtingų dabartinio pasaulio raidos tendencijų, iš kurių tikriausiai pirmiausia reikėtų išskirti esmines slinktis, ryškėjančias įvairiose kultūros ir socialinio gyvenimo srityse, žmonijai žengiant į naują metacivilizacinę erą.

Pastaraisiais dešimtmečiais įvairių šalių mokslininkai vis dažniau kalba apie kokybiškai naują planetarinę *metakultūrą*, kuriai būdingas *visuotinumas* ir *totalumas*, vietinių kultūros tradicijų ir lokalių civilizacijų savitumo nykimas, kadangi sparti įvairių kultūros formų integracija yra lydimą ir jų asimiliacijos bei niveliacijos tendencijų. Šie procesai vyksta kultūros, ekonomikos, politikos, socialinio gyvenimo, religijos, meno, informacijos ir kitose srityse. Metakultūros sklaidos procesas apima visą žemės rutulį, įvairias visuomenes, tautas, valstybes ir pasireiškia tarpkultūrinių ryšių visomis jų formomis intensyvėjimu planetos mastu. Taigi *metakultūros* ir *metacivilizacijos* terminai žymi hierarchiškai aukščiausią civilizacijos procesų tyrinėjimo ir pažinimo lygmenį, sakytume, „apėpia visą žmonijos civilizacijų ir kultūrų ansamblį“¹.

Kita vertus, metacivilizacinėje žmonijos kultūrinės raidos epochoje kaip niekuomet anksčiau glaudžiai susipina įvairių civilizacinių pasaulių kultūrų tradicijos, idėjos, vertybės ir simboliai. Dėl prekių, paslaugų, informacijos srautų, kultūros, meno vertybių, simbolių intensyvėjančios cirkuliacijos metacivilizacinėje kultūroje ryškėja radikalūs visuomeninės sąmonės poslinkiai, *atsiranda dinamiškesnis erdvės ir laiko suvokimas*. Tai, kas anksčiau buvo atskirta didžiulėmis geografinėmis erdvėmis, dabartiniame visuotinio turizmo ir masinių komunikacijų viešpatavimo laikotarpyje tapo artima ir atsiskleidė naujomis formomis. Ši *tolimo* ir *artimo* bei jų suvokimo slinktis sąmonėje, didėjantis pasaulio dinamizmas, gyvenimo ir kultūros procesų intensyvėjimas *nėra paprasta duotybė, tai mūsų pasikeitusio santykio su naujomis mus veikiančiomis technogeninės revoliucijos realijomis rezultatas*.

Galiausiai dabartinis į metacivilizacinę raidos pakopą žengiantis pasaulis tapo *daugiapoliu*, imlesniu skirtingų civilizacijų kultūros tradicijų sąveikai. Jame silpnėja ir nyksta tradicinė Senajame pasaulyje atsiradusi ir klasikinėje civilizacinėje komparatyvistikoje *įsitvirtinusi Rytų ir Vakarų dichotomija*, nes į metacivilizacinį tarpkultūrinį polilogą vis aktyviau įsijungia eurocentrinės vakarietiškos huma-

¹ Demorgon, Jacques. *Complexité des cultures et de l'interculturel. Contre les pensées uniques*. Paris: Economica, 2015, p. 27.

nistikos periferijoje buvę Juodosios subsacharinės Afrikos, Lotynų Amerikos, Šiaurės Amerikos, Australijos, Okeanijos ir kiti civilizaciniai bei kultūriniai pasauliai, kurių sukurtos vertybės, simboliai kuria naujus tapkultūrinės įtampos bei sąveikos laukus. Tai kelia daugybę naujų problemų dabartinei civilizacinei komparatyvistikai, komparatyvistinei kultūrologijai, filosofijai, estetikai, menotyrai, verčia mokslininkus peržiūrėti akademiniame moksle įsigalėjusias Rytų ir Vakarų antiteze paremtas tradicines civilizacijų analizės schemas, jose vyravusias metodologines nuostatas, taip pat tyrinėjimų strategijas.

Skleidžiantis metacivilizacinės kultūros procesams į pirmą vietą socialiniame gyvenime ir kultūroje iškyla tautos vienijančios tendencijos, kurios suponuoja šiuos pagrindinius metacivilizacijos bruožus: 1) naujos liberalios pasaulinės informacinės, ekonominės, kultūrinės erdvės atsiradimą; 2) informacijos, kultūros, prekių ir įvairių kitų gėrybių srautų intensyvėjimą; 3) įvairių tautų ir rasių žmonių migracijos didėjimą; 4) ekumenizmo tendencijų stiprėjimą religijos ir kitose dvasinės kultūros srityse; 5) skirtingų civilizacijų kultūros, mąstymo tradicijų, estetinių idealų ir meno formų susipynimą. Šios vis akivaizdesnėmis tampačios slinktyės steigė naujas teorijas, kurios skirtingai aiškino metacivilizacijoje išryškėjusius *vientisumu* pasižyminčius *visuotinius* procesus.

Neatsitiktinai Fernándezas Armesto, siekdamas apibūdinti civilizaciją, pagrįstai pabrėžė išskirtinę „vientisumo“ ir „visuotinumą“ sąvokų svarbą². Nors lokaliųjų civilizacijų masteliai, konfigūracijos, pavidalai įvairiose pasaulio dalyse yra labai skirtingi, tačiau būtent „visuotinumas“, nepaisant nuo skirtingų į ją požiūrių įvairovės, yra vienas pamatinių metacivilizacijos ir visų makro sociokultūrinių organizmų skiriamasis bruožas. Minėti dabartiniame pasaulyje vykstantys procesai suaktualino geopolitinės problematikos iškilimą šiuolaikiniame civilizaciniame diskurse.

Pastaraisiais dešimtmečiais išryškėjusi įvairių civilizacinių galios centrų aštrėjanti kova dėl globalios hegemonijos ir regioninės įtakos pasaulyje iš tikrųjų yra kitas svarbus metacivilizacinės kultūros veiksnys. Peržengdama tradicinės ekonominės, kultūrinės ir karinės konkurencijos įtakos sferas, ši kova neretai įgauna destruktivų ir pavojingą žmonijos egzistencijai pavidalą. Vis dažniau dabartiniame pasaulyje regime totalitarinių šalių lyderių geopolitinių ambicijų augimą, stiprėjantį psichologinį ir karinį spaudimą kaimynams. Kryptingai eskaluojami konfliktai neretai perauga į sakralizuojamus lokalius karus, kurie, manipuliuojant istorine atmintimi ir visuomenine sąmone, yra traktuojami kaip „istoriniai teisimai“, naujai perbraižantys žemėlapiuose užgrobtų svetimų teritorijų linijas ir visai negalvojant apie juos lydinčias daugelio žmonių kančias, psichologines traumas ir išgyvenimus. Technogeninės civilizacijos sukurta informacinė revoliucija suteikė anksčiau neregėtas galimybes manipuliavimui visuomenine sąmone.

² Armesto, Felipe Fernández. *Civilizations: Culture, Ambition, and the Transformation of Nature*. New York: Free Press, 2000, p. 12.

Aršėjanti įvairiose žemės rutulio dalyse geopolitinių galios centrų kova dėl įtakos kelia abejones, jog Francis Fukuyamos padarytos civilizacijos istorijos procesų diagnozės ir mintys, paremtos Sovietinės imperijos žlugimu apie „istorijos pabaigą“, tikėjimas, kad „liberalioji demokratija gali atstovauti „galutiniam žmonijos ideologinės evoliucijos taškui“ ir „galutinei žmonių visuomenei“, tapdama kartu „istorijos pabaiga“³ pateisins žmonijos lūkesčius. Šio įtakingo civilizacijos teoretiko įsitikinimas, kad visos iki tol gyvavusios valdymo formos pasižymėjo nepataisomais defektais ir iracionalumu, neišvengiamai vedusiu prie jų žlugimo ir kad „liberaliajai demokratijai svetimi tokie fundamentalūs vidiniai prieštaravimai“⁴, verčia įdėmiau pažvelgti į dabartiniame pasaulyje vykstančius procesus.

Vakarų geopolitinės galios silpnėjimas, Brexito procesų negatyvus poveikis tolesnei Europos Sąjungos raidai, auganti praraja tarp turtingiausių ir skurdžiausių valstybių, ekologinių problemų aštrėjimas, spartus miškų, derlingų žemių nykimas, neregėti pabėgėlių srautai, koronaviruso sukeltos problemos, per paskutiniuosius JAV prezidento rinkimus išryškėjusios krizinės šios valstybės viduje tendencijos, pradžioje labai vangūs Vakarų ir NATO lyderių reakcija į įžūlėjančią Rusijos svetimų teritorijų aneksijas, akivaizdžiai apnuogino liberaliosios demokratijos konformizmą, biurokratizaciją, neryžtingumą priimant sprendimus ir kitus trūkumus.

Minėti procesai tiesiogiai siejami su Vakarų Europos bei JAV geopolitinės galios silpnėjimu, sparčiai augančia Kinijos ekonomine ir geopolitine galia, ekonominio aktyvumo centrų po dviejų amžių sugrįžimu į Azijos civilizacines erdves. Praslinkus keliems dešimtmečiams po japonų galingo Vakarams mesto iššūkio, į šį procesą įsijungė didingas nenutrūkstamos kultūrinės raidos tradicijas ir demografinius išteklius turinti dar didesnė Rytų supergalia Kinija ir netrukus tokia tapsianti Indija. Jos ne tik meta iššūkį pastaruosius du šimtmečius gyvavusiai Vakarų hegemonijai, tačiau ir pradeda skleisti pasaulyje savas žmonijos ateities vizijas, su kuriomis teks skaičiuoti skirtingoms civilizacinėms erdvėms priklausantiems planetos gyventojams.

Žmonijos istorijoje gyvavo daug skirtingų lokalinių civilizacijų ir kultūrų, kiekviena iš jų įkūnijo savitą stilių, genotipą ar civilizacinę programą, apsprendžiančią konkrečių sociokultūrinių organizmų savitumus, glaudžiai susijusius su skirtingų regionų, epochų žmonių mentaliteto ir pasaulėjautos bruožais. Vakarų civilizacija vis labiau išsisemia, todėl ypatingą svarbą žmonijos atečiai turi civilizaciniai poslinkiai, kurie regimi pietrytinėje ir rytinėje Euroazijos erdvėje, kur susiduria trijų didžiųjų galių – Kinijos, Indijos ir Rusijos – geopolitiniai interesai. Rusija yra jau tryliką amžių gyvuojančios ir pusiau iširimo būsenoje esančios rytų slavų civilizacijos šerdis, kuri, kaip ir jos pirmtakės Didžiosios Maskvos kunigaikštystė ir Rusijos imperija, agresyviai reiškia savo pretenzijas į svarbiausios Euroazijinės civilizacijos vaidmenį. Tačiau įsivėlusį į absurdišką karą Ukrainoje ir supriešinusį

³ Fukuyama, Francis. *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press, 1992, p. 7.

⁴ Ten pat, p. 7.

save visam demokratiniam pasauliui, Rusija tikriausiai bus dešimtmečiams atmesta atgal, o galbūt netgi subyrėjus šiai imperijai skils į atskirus valstybinius organizmus, kurie nebekels tokios grėsmės civilizuotam pasauliui.

Dvi kitos šalys Indija ir Kinija, tūkstantmečius buvusios civilizacinio proceso lyderėmis, išgyveno daug svaigių ekonominės ir kultūrinės raidos pakilimų ir nuosmukių, o *dabar po kelis šimtmečius užtrukusios krizės ir stagnacijos tarpsnio įžengia į naują pakilimo ir savo civilizacinių erdvių radikalios transformacijos etapą*, kuris jas vėl sugrąžins į lyderių gretas. Tai rodo pastaraisiais dešimtmečiais pasaulyje vykstantis, Andre Gunder Franko žodžiais tariant, „reOrientalizacijos“ procesas, kuris susilaukia ir šios knygos autorių dėmesio.

Šiame iš užsienio autorių ir daugelio žymiausių Lietuvos Azijos bei komparatyvistinių studijų specialistų darbų parengtame leidinyje sudarytojas sąmoningai suteikė galimybę reikštis jaunosios kartos autoriams, kurie pasineria į daugelį aktualių temų ir intelektualių orientacijų, sutelkiančių pagrindinį dėmesį į įvairias Azijos studijų, lyginamųjų civilizacijos tyrimų ir komparatyvistinės filosofijos, estetikos, menotyros transformacijas.

Pirmojoje dalyje Antano Andrijausko, Algio Mickūno, Vladimiro Maliavino, Tado Snuviškio, Žilvino Svirio, Linos Vidauskytės, Žilvino Vareikio, Bronės Gudaitytės ir Gintauto Mažeikio straipsniuose įvairiais aspektais aptariamos aktualios teorinės ir metodologinės dabartinės civilizacinės komparatystikos ir civilizacijų analizės problemos.

Antroje dalyje Artiomo Kobzevo, Žilvinės Gaižutytės, Loretos Poškaitės, Laurios Varnauskaitės, Dalios Švambarytės, Gedimino Giedraičio, Inos Kiseliovos-el Marassy, Šarūno Rinkevičiaus ir Aido Diržio tekstuose tyrinėjami įvairūs komparatyvistinės kultūrologijos, filosofijos ir religijotyros aspektai.

Trečioje dalyje Algio Uždavinio, Roberto Vilkinsono, Nicole Vandier-Nicolas, Toshio Watanabės, Gabrielės Kemešytės, Dalios Aleksandravičiūtės ir Eglės Paškevičiūtės-Kondrotienės straipsniuose pagrindinis tyrinėtojų dėmesys perkeliamas į komparatyvistinės estetikos, meno filosofijos ir meno istorijos problemas.

Tomas baigiamas priedu, kuriame skelbiami žymaus komparatyvistinės menotyros atstovo Jurgio Baltrušaičio sūnaus interviu ir kiti jo kūrybai skirti tekstai. Tikimės, kad šis solidžios apimties įvairių šalių mokslininkų straipsnių rinkinys susilauks įvairių humanitarinių disciplinų specialistų, kultūros darbuotojų, menininkų dėmesio ir skatins geriau pažinti Rytų tautų kultūros, filosofijos, religijos, estetikos ir meno tradicijas. Kviečiame bendradarbiauti ir išsakyti savo nuomonę apie šį leidinį ir jame skelbiamus tekstus.

Dėkojame visiems, prisidėjusiems prie šios knygos: recenzentams akad. Audriui Beinoriui, dr. Vladimirui Korobovui ir Komparatyvistinės kultūrologijos skyriaus darbuotojoms Ingai Laužonytei, Daliai Aleksandravičiūtei.

Sudarytojas ir mokslinis redaktorius A. Andrijauskas